

Medlemskap är inte ägande

Många föreningar säger sig ha ägare i stället för medlemmar. Detta är ett tecken på en anmärkningsvärd okunnighet hos de högsta beslutsfattarna, även i stora föreningar. Vissa journalister låter sig luras av detta nyspråk och – vem vet – kanske tror också en del bönder att de har ägarskap till sina föreningar.

Sanningen är dock att en förening har medlemmar och inte ägare, vare sig den är en lantbrukskooperativ förening, en idrottsklubb eller ett frimärksamlarsällskap. Enligt litteraturen om äganderätt är man ägare när man har rätt att disponera över en tillgång, erhålla den avkastning som tillgången ger, samt avyttra tillgången. I en förening fattas alla sådana beslut av en stämma eller av en styrelse och inte av individerna, därför är individerna inte ägare. Ett kooperativt företag ägs av en kooperativ förening, alltså ett kollektiv av individer.

KOLLEKTIVT ÄGANDE

När man är medlem i en förening, kan man inte fatta något som helst beslut om sitt insatskapital. Föreningens överskott går inte till den enskilde utan till medlemskollektivet. En medlem kan få ut sitt insatskapital endast genom att gå ut ur föreningen. Kollektivt ägande är icke-ägande, på samma sätt som väl ingen människa anser sig vara delägare till den kommunala skolan eller statliga fastigheter.

Till detta kommer att de kooperativa föreningarna har ett kollektivt kapital, som ingen medlem kan få tillgång till försävt inte föreningen sätts i likvidation. Ju större detta kollektiva kapital är, desto mera har föreningen karaktär av en stiftelse. Då blir föreningen också finansiellt oberoende av sina medlemmar.

TRE ROLLER

Begreppet medlem består av tre roller. Den avgörande är nyttjarrollen. Medlemmen vill ha en givande samhandel med föreningen genom att sälja till, köpa från, låna från eller annat. Det är därför medlemmen överhuvudtaget är medlem. För att detta nyttjande ska vara positivt måste medlemmen också ha en roll som styrande. Det måste finnas medlemmar, som är villiga att engagera sig i medlemsdemokratin – informera sig, delta i möten, rösta, kandidera till förtroendeposter och sitta i styrande organ.

För att ha rätt att styra måste medlemmarna ha en äganderoll i föreningen, men det är alltså ett kollektivt ägande. När således ägarrollen bara är en underordnad del av medlemskapet, leder det fel att ersätta ordet medlem med ordet ägare.

EXEMPLET SKÅNEMEJERIER

Skånemejerier är ett exempel på hur galet det kan bli. När föreningen sålde den operativa verksamheten till Lactalis, hade föreningen kvar ett kapital, som den hade tjänat på framgången med ProViva.

Om föreningen hade menat allvar med att medlemmarna var ägare, skulle dessa pengar ha fördelats i proportion till medlemmarnas insatta kapital, men så blev det inte. I stället beslöt att det upparbetade kapitalet skulle betalas ut såsom extra betalning för framtida mjölkleveranser, alltså delvis till mjölkbönder, som inte varit med om att bygga upp föreningens förmögenhet.

På detta sätt kunde Skånemejeriers ledning lättare trumfa igenom försäljningsbeslutet, men mjölkbönderna fick alltså mer betalt än vad mjölken är värd. Dessutom tillkommer att Lactalis inte behövde betala lika mycket för att förvärva företaget, eftersom ägarna subventionerade råvaruleverantörerna.

INBILLNING

Det måste finnas en anledning till att lantbrukskooperativa föreningar kallar sina medlemmar för ägare, trots att begreppet ägare inte finns i föreningslagen eller andra ställen. Uttrycket kooperativa ägare finns inte heller på andra språk. Föreningsledningarna tycks vilja förmå medlemmarna att tro att de äger något. Ordet ägande har ju positiv betydelse, i synnerhet bland egenföretagare.

Före det svenska EU-inträdet var Kooperationens kollektiva kapital föremål för omfattande kritik. Uttrycket "herrelöst kapital" användes ofta. Inom LRF genomfördes år 1990 en utredning om hur medlemmarna kunde få del av föreningarnas värdetillväxt, men det "bidde en tumme". En riksdagsledamot motionerade år 1991 om "att en kvalificerad minoritet skulle kunna påfordra en övergång av företagsform".

Den värsta kritiken mot det kollektiva ägandet klingade så småningom av, men inte helt. Det kan inte uteslutas att införandet av ordet "ägare" kan förklaras med att föreningsledare ville förmå medlemmarna att tro att de faktiskt har ägande till det kollektiva kapitalet.

*Jerker Nilsson, Institutionen
för ekonomi, SLU Uppsala*

